

KONFERENCJA „POLACY W GUBERNI ARCHANGIELSKIEJ W XIX–XX WIEKU”. PUŁTUSK 4–9 GRUDNIA 2007 R.

W dniach 4–9 grudnia 2007 r. odbyła się w Domu Polonii w Pułtusku międzynarodowa konferencja pt. „Polacy w Guberni Archangielskiej w XIX–XX wieku”. Wpisuje się ona w cykl sesji naukowych organizowanych przez Ośrodek Badań Wschodnich Katedry Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Wrocławskiego we współpracy z Zarządem Krajowym Stowarzyszenia Wspólnota Polska. Od lat przygotowywaniem konferencji na temat Polaków zesłanych na Syberię zajmuje się prof. Antoni Kuczyński, kierownik Ośrodka Badań Wschodnich na Uniwersytecie Wrocławskim.

Podjęcie zagadnienia losów Polaków na północy Rosji miało ogromne znaczenie, ponieważ tematowi temu nie poświęcono dotąd wystarczającej uwagi w literaturze przedmiotu. Wartość merytoryczną konferencji uświetnili ponadto swoimi wystąpieniami goście z Rosji, m.in. Aleksander Gurjanow¹. Stronę polską reprezentowali m.in. Zbigniew Wójcik² i Albin Głowacki³. W tak zasłużonym gronie znalazło się miejsce dla początkujących historyków, w tym także dla autora niniejszego sprawozdania. Reprezentował on krakowski oddział Instytutu Pamięci Narodowej.

Wspomniany Dom Polonii składa się z kilku obiektów, z których najbardziej reprezentacyjnym jest zamek. Na jego terenie, w specjalnie do tego przeznaczonych salach wygłaszano referaty przygotowane na konferencję. Przyjęto chronologiczny układ wystąpień – w pierwszym dniu konferencji przedstawiono prace dotyczące przede wszystkim XIX w., w drugim i trzecim – wieku XX. Przedmiotem referatów była zarówno synteza dotychczasowej wiedzy na temat zesłań do obwodu archangielskiego⁴, jak i bardziej szczegółowe tematy, a nawet opis losów pojedynczych ludzi⁵. Wśród występujących były także osoby, które same przeżyły deportacje do obwodu archangielskiego, jak Stanisław Alexandrowicz. W momencie wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej 22 czerwca 1941 r. przebywał on w mieście Archangielsk. W swoim referacie w niezwykle interesujący sposób opisał, jak wyglądało wówczas życie codzienne. Pozwolę sobie przytoczyć tylko następujący szczegół. Koło domu Alexandrowicza stała szopa z bronią, którą rozdawano ludności, bez względu na narodowość i wiek. Broń i amunicja, pochodziła jeszcze z czasów I wojny światowej. Referent, jako dziecko nie miał świadomości wielkiego niebezpieczeństwa, jakie rodziło mieszkanie

¹ Aleksander Gurjanow – geolog i historyk nauk przyrodniczych, prof. dr hab. Od lat zajmuje się działalnością polskich uczonych w kraju i zagranicą. Odbył kilka podróży badawczych po Europie i Azji. Ogłosił drukiem wiele artykułów, rozpraw i książek, m.in. *Jan Czerski – polski badacz Syberii*, Lublin 1986. Uczestniczy w wydawaniu „Biblioteki Zesłańca” Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego i w serii tej wspólnie z prof. Antonim Kuczyńskim opublikował w formie zbiorów źródeł kilka książek, m.in. Michał Janik, *Dzieje Polaków na Syberii*, Wrocław 1991.

² Zbigniew Wójcik – koordynator Komisji Polskiej Stowarzyszenia Memoriał w Moskwie. Autor licznych publikacji o sowieckich represjach wobec Polaków. Współredaktor i współautor serii tomów „Indeks Represjonowanych” wydawanych przez Ośrodek „Karta” w Warszawie.

³ Albin Głowacki – historyk dziejów najnowszych, pracownik Uniwersytetu Łódzkiego, prof. dr hab. W latach 1998–1999 przewodniczący Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi, członek Rady Naukowej „Indeksu Represjonowanych” Ośrodka „Karta”, członek Kapituły Nagrody IPN im. Grzegorza Jakubowskiego, autor wielu publikacji, m.in. *Ocalić i repatriować. Opieka nad ludnością polską w głębi terytorium ZSRR (1943–1946)*, Łódź 1994.

⁴ Np. Michał Nikołajewicz Suprun, *Zesłańcy polscy w Rosji Północnej*.

⁵ Np. Jerzy Fiećko, *Archangielski epizod w zesłańczej biografii Rufina Piotrowskiego*.

w pobliżu takiego składu broni. Wraz z kolegami pobierał z tej szopy naboje do karabinów, które później podkładał pod pociągi. To była jedna z dziecięcych zabaw tego okresu.

W referacie „Wspomnienia i relacje Polaków deportowanych do obwodu archangielskiego – zbiory Archiwum Wschodniego i Związku Sybiraków” Anna Dziekiewicz ukazała gigantyczny wręcz wysiłek całego zespołu osób, podjęty w celu utworzenia omawianych archiwów. Dla znawców tematu był to niezwykle ciekawy fragment sesji z uwagi na nietypowość omawianych zasobów, mianowicie Archiwum Wschodnie, a zwłaszcza Archiwum Związku Sybiraków składa się przede wszystkim z relacji osób pokrzywdzonych. To odwrotna sytuacja w porównaniu do IPN, w którego zasobie znajdują się przede wszystkim dokumenty wytworzone przez organy bezpieczeństwa. Ciekawie w kontekście pracy archiwów zapowiadał się referat Aleksandra Dudariewa i Nadieždy Gołyszewej „Archiwalia dotyczące polskich zesłańców z lat II wojny światowej w Centrum Informacji Urzędu Spraw Wewnętrznych Obwodu Archangielskiego”. Niestety nie został on wygłoszony wskutek nieobecności jego autorów.

Poszczególne wystąpienia wywołały wielkie emocje zwłaszcza u osób, które same przeżyły deportację do ZSRR, jak np. dla Zofii Strzyżewskiej.

Po zakończeniu cyklu wystąpień, który trwał od 5 grudnia do 7 grudnia 2007 r., przewidziano dla uczestników konferencji wycieczki. W planach było m.in. zwiedzanie Muzeum Romantyzmu w Opinogórze.

Opinogóra jest oddalona od Pułtuska o 30 km, położona niedaleko Ciechanowa. Znajduje się tam „jedyne w Polsce, Europie i na świecie, Muzeum Romantyzmu”. Jednakże więcej słuszności byłoby w stwierdzeniu, że jest to muzeum biograficzne Zygmunta Krasińskiego. Mieści się ono w zamku zbudowanym w latach 1828–1843 w stylu neogotyckim. Był on letnią rezydencją rodziny Krasińskich. Podczas I wojny światowej przez Opinogórę przebiegała linia frontu. W zamku znajdował się rosyjski lazaret oraz punkt obserwacyjny. Z tych powodów został on silnie zniszczony. Krasińscy już go nie odbudowali. Uczyniono to dopiero po II wojnie światowej. W 1961 r. otwarto w nim Muzeum Romantyzmu.

Po zwiedzeniu muzeum uczestnicy konferencji odwiedzili miejsce pochówku Zygmunta Krasińskiego w miejscowym kościele, następnego dnia natomiast zapoznali się z zabytkami Pułtuska.

Jednym z materiałów, który promowano podczas sympozjum było czasopismo „Rodacy”. W wydawnictwie tym, publikowanym w dalekim Abakanie, swoje miejsce znalazł również IPN. W numerze 3 (40), na str. 18 zamieszczony został reportaż z *Polonijnych Spotkań z Historią Najnowszą* autorstwa Sergiusza Leończyka. Pod tą samą nazwą od 2 do 15 lipca 2007 r. organizowany był w Warszawie przez Biuro Edukacji Publicznej IPN Kurs Historii Najnowszej.

Konferencja „Polacy w Guberni Archangielskiej w XIX i XX wieku” wniosła wiele nowego w słabo dotąd zbadany temat. Warto dodać, że jej owocem będzie publikacja książkowa, zawierająca wszystkie referaty, również te niewygodne. Jej wydanie planuje się na 2009 r.

Przemysław Nagel